

УКРАЇНСЬКА КНИГА

1976

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ: Одержавши це число, не гайтеся вислати передплату за біжучий, 1976 рік, і післяплату, як є, за минулі роки.

diasporiana.org.ua

UKRAINSKA KNYHA

UKRAINIAN BIBLIOGRAPHIC QUARTERLY

1
1976
6th YEAR

THE UKRAINIAN BOOK
DAS UKRAINISCHE BUCH
LE LIVRE UKRAINIEN

Editor: Bohdan Romanenchuk
Associate Editors:
Vasyl Lev, Mykola Kravchuk

ЗМІСТ

Е. Ю. Пеленський. Бібліотечна справа	1
Рецензії й огляди:	
І. Лаврівська. Перший нозан в Америці, О. Керч	10
Ю. Радзикович. Лупулові скарби, Б. Николин	11
Д. Чуб. Стежками пригод, О. Воропай	12
Ю. Герасимович. Зільник (Зельнік), Р. Кухар	13
М. Палій. Життя Лазарна з Тормесу, В. Лев	14
"Нотатки з мистецтва", О. Керч	15
Л. Бинівський. З Європи до Америки, О. Керч	16
Л. Рудницький. Іван Франко і німецька література, Б. Романенчук	16
О. Копач. Мовостиль О. Кобилянської, В. Лев	21
Л. Ліщинський і Нестор Пінковський. Рід Ліщинських, В. Лев	23
Р. Рахманний. Не словом єдиним, Вогонь і попіл, К. В. Славич	24
Nicholas Wasuk. Ivan Franko, Р. Кухар	26
О. Фединський. Бібліографія преси, Р. Верес	28
М. М. Подольський. Спорт на Україні, Р. Верес	29
І. Гурній, В. Петренко. Видатні радянські історики, М. Верес	29
Н. Чапленко. Бібліографія видань жіночої творчості, Р. Верес	30
Ю. Максимчук. Каталог українських недержавних марок. О. Соколишин	30
П. М. Дернач. Короткий словник синонімів, Б. Чопик	31

Надіслані видання

Передплата на 1976 Subscription \$5.00

Publisher: UK KYIW Publishing

4800 North 12th St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

Kiev Printers Ltd., 860 Richmond Street West, Toronto, Ontario, M6J 1C9, Canada

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

Д-р Е. Ю. Пеленський

Від редакції: В 20-ті роковини від дня смерті д-ра Е. Ю. Пеленського, відомого бібліографа й книгознавця та засновника й першого редактора "Української книги" у Львові передруковуємо його цінаву й актуальну статтю про бібліотечні справи з маловідомої публікації "Американські українці Рідній шнолі", Стемфорд, 1937. Цим і відзначаємо скромно 20-тиріччя від дня його смерти.

Організація першої української наукової книгозбірні, що її саме реалізує Преосвященний Кир Константин Богачевський у Стемфорді може викликати живий відгук і ще живішу виміну думок між бібліотечними діячами з різних причин. По-перше, це такий відрадний прояв нашого культурно-національного зросту, що годі поминути його мовчанкою. Радісно привітають цей почин Преосвященного і його найближчих співробітників однаково в Новому, як і в Старому краю. Знову ж новий терен праці і нові особливі завдання цієї наукової установи притягають до себе увагу й старокрайових бібліотечних робітників, що раді б пізнати ціль і завдання та обсяг праці цієї установи, а з другого боку, поділитися своїм досвідом. З того вирости й оці завваги, що їх нижче подаємо, обмежені місцем і об'ємом, отже фрагментарні, написані без знання місцевих обставин, отже недокладні.

Бібліотечна справа в давнину й тепер. Одна з найбільш замітних признаков справжньої культури, це любов і пошана книжки і зв'язане з тим намагання зберегти книжку, передати її грядучим поколінням, як найцінніший скарб, що передає перетоплені в золото слова всі почини, пориви, думки та твори сучасників і попередників. Звідсіля всі дійсно високі культури, починаючи із сумерійської з-перед 6,000 літ, через вавилонську, єгипетську, перську, китайську, індійську, грецьку й усі інші, знають бібліотеку, знають яка її ціна й уміють її шанувати.

Те саме явище бачимо теж в Україні. В найстаршому українському літописі, в "Повісті временних літ" записано під роком 1037 таке:

“Велика бо бываеть польза отъ оучения кънижнаго кънигами бо кажеми й учими есмы пути, мудрость бо обрѣтаемъ й въдержаніе отъ словсъ книжънихъ се бо суть рѣки напаяюща въселенную, се суть исходища мудрости, кънигамъ бо есть неищѣтна глѣбина”.

В іншому старо-українському збірнику, в “Ізмарагді” з XIII ст. є гарна думка про книги, що її неменш гарно звіршував Іван Франко:

“Книги морська глѣбина,
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч труду мав досить,
Дивні перли виносить”.

В тому ж 1037 році князь Ярослав Мудрий, великий володар української держави, поруч інших важних державних праць взявся за організацію першої великої бібліотеки в Україні. Таким робом поруч об’єднування і здобування земель, поруч величавих будівель, поруч усталення зводу українських законів, князь Ярослав створив ще одно велике діло: бібліотеку при соборі св. Софії в Києві. Видно, вважав це теж за важне й відповідальне державне завдання, що зовсім зрозуміле на тлі загальної великої пошани до книжки, що панувала тоді в Україні.

Його слідами пішли й інші великі державні діячі, щоб пригадати хочби митрополита Могилу, чи гетьмана Мазепу, що був не лише одним з найбільших українських гетьманів, але разом одним із найбільших українських меценатів й любителів книжної справи. Так вирости великі українські бібліотеки: Ставропігії у Львові, Печерської Лаври в Києві й багато інших, починаючи з XVI ст. В новіших часах бачимо те саме. Діячі українського відродження закладають в першу чергу бібліотеки: єпископ Іван Снігурський і о. І. Левицький капітульну бібліотеку у Львові, інші львівські діячі у Львові Бібліотеку Народнього дому, згодом “Просвіти” й велику наукову бібліотеку при Науковому Товаристві ім. Шевченка. Потім Митрополит Шептицький, ще як станиславівський єпископ, заложив бібліотеку у Станиславові, а 1905 р. другу бібліотеку при Національному Музею у Львові, а в останніх літах розбудував третю при Богословській Академії. Таким завдяки меценатам і жертвенній праці любителів книжки вся Україна вкрилася густою мережею бібліотек. Не відступив від гарних давніх державних традицій також український уряд. Не дивлячись на гарячий воєнний час, такий непригожий для куль-

турного будівництва, подбав він за створення Всенародної бібліотеки в Києві, що й досі гарно розвивається, бо збрала вже біля 4 міл. томів, отже належить до найбільших у світі. При цій бібліотеці постало ще чимало наукових установ, як Український Науково-Дослідний Інститут Книгознавства, що його, на жаль, зліквідували большевики в 1932 р., Український Музей книги та інші.

Буйний розвиток бібліотек у світі й у нас, що на протязі століть дав змогу зібрати великий досвід і знання книжкової справи, довів останніми часами до постановня окремої науки, що займається цими питаннями, а саме бібліотекознавство.

Бібліотекознавство. Від кількох десятків літ теоретики бібліотекознавства подають свої дефініції на окреслення цього поняття, творять свої системи й класифікації. Згадати б тут хоч би найважливіших: із старших Petzhodt, Zoller, Ebert, Forstmann, далі основоположник новішого критичного бібліотекознавства Graesel (*Handbuch der Bibliothekslehre*, Leipzig 1902 — друге видання), врешті вчені останніх уже літ: V. Gardthausen (*“Handbuch der wissenschaftlichen Bibliothekskunde”*, Leipzig 1920), P. Ladewig *“Die Bibliotheken der Gegenwart”*, Leipzig 1923), J. D. Brown (*“Manuel of Library Economy”*, London 1920), A. Bostwick (*“The American Public Library”*, New York, N. Y. 1923), L. Crozet (*“Manuel pratique du bibliothecaire”*, Paris 1932), L. J. Zivny (*“Moderní knihovna”*, Praha 1928), Л. Б. Хавкина (*“Руководство для небольших й средних библиотек”*, издание VI, Москва-Ленинград 1930, Melvil Dewey (1851-1931) *“Decimal Classification of the Library System”* і багато інших.

Graesel ділив бібліотекознавство на: 1. *Bibliothekskunde* — бібліотекство в тісному значенні, що мало подати історію бібліотек, біографії бібліотекарів і основників бобліотек, класифікацію бібліотек і т. п., та 2. *Bibliothekslehre* — бібліотекознавство практичне, що обіймало практичні відомості про вишкіл бібліотечних робітників, про книгооборот, цебто розміщення прийяття і видачу книжок у бібліотеках тощо.

Сьогодні розділено ці дві ділянки. Прикладне бібліотекознавство, це не наука, а практична вмільсть, тому її зовсім відділено від теоретичного, наукового бібліотекознавства. В останніх літах бібліотекознавці цілого світу, а особливо німецькі, американські та російські створили вже менш-більш остаточно наукові основи цієї нової науки.

В основному бібліотекознавство ділиться сьогодні на загальне, бібліотекономію й бібліотекографію. — Загальне бібліотекознавство подає дефініцію нової науки, предмет та обсяг окреслює цілі та завдання, усталює загальні методи, а врешті подає історію розвитку бібліотекознавства. Бібліотекономія виросла вправді з практичних помічень про бібліотечну працю, з досвіду бібліотечної роботи, але сьогодні дійшла вона до створення певних теоретичних принципів, що входять уже в бібліотечну науку. Усталено деякі загальні основи організації бібліотек, приміщення і адміністрування бібліотекою, а далі головні підстави постійного раціонального доповнювання книжкових фондів для вжитку читачів, зокрема каталографія, врешті основи книгокористування та критична оцінка діяльності бібліотеки на основі бібліотечної статистики та інших даних.

Бібліотекографія є перш за все науковою систематикою бібліотечного діла. Окреслює типи бібліотек, подає їх описи, розміщення й статистику, займається бібліотечним законодавством і політикою, врешті бібліотекарською педагогією й деякими спорідненими ділянками.

Найновіші теоретики бібліотечної справи ставляють перед сучасними бібліотеками цілу низку нових важливих завдань, що знаходять своє виправдання в науковій організації праці та в намаганні якнайповніше і якнайдоцільніше розвинути науку й загалом усю культуру. Оце і так поняття поширення і поглиблення бібліотечної роботи веде до далекойдучої раціоналізації бібліотековедення, до активізації всієї бібліотечної роботи, до створення при бібліотеці наукового центру, що має за завдання обслуговувати читачів фаховими порадами, про книгокористування, бібліографічними вказівками і т. д., а з другого боку, має досліджувати інтереси читачів, їх відношення до книжки й на цій основі досліду почитности книжок давати дані для бібліопсихології. Все те перетворює бібліотеку із зовнішнього “магазину книжок”, чи просто “випозичальні” на серйозну освітню та науково-дослідну устанovu.

Крім того кожна бібліотека може, а іноді силою обставин мусить поставити перед собою якісь окремі завдання. Для прикладу можна згадати тут хочби пропаганду книжки, таку важливу особливо серед українців, співпрацю з іншими бібліотеками.

Українська наукова бібліотека в Америці. На основі хочби так побіжно накреслених питань бібліотекознавства можна легше відповісти на те, які завдання й обсяг діяльності нової наукової бібліотеки в Америці.

Тут знову можна покористуватися досвідом хочби подібних наукових українських бібліотек, що розкинуті в різних центрах української еміграції, як кілька українських бібліотек, архів і музей у Празі, фахова бібліотека в Подебрадах, а передусім українознавчі бібліотеки в Парижі ім. С. Петлюри, в Берліні Українського Наукового Інституту та Українського Наукового Інституту в Варшаві.

Головне завдання того роду української наукової бібліотеки — це дати змогу українській еміграції та чужинцям пізнати Україну, її духову, суспільну та матеріальну культуру, її природні багатства й природу, а в дальшому вможливити ведення самостійних студій у всіх ділянках українознавства.

З тією метою бібліотека мусить подбати про зібрання великого числа книг, які будуть так дібрані, щоб дати перегляд усіх ділянок українознавства. Зокрема, бібліотека мусить зібрати всі, навіть найменші книжки й спеціальні журнали, присвячені українським справам, а написані чужими мовами, передусім англійською, а далі французькою, німецькою та італійською. Осібний відділ творитиме збірка творів українських письменників, передусім класиків і бодай найважливіших, коли не всіх, сучасних письменників.

Друге завдання, це пропаганда української науки серед чужинців.

Тут бібліотека може, очевидно, користуватися здобутками й осягами української науки в рідному краю. Треба знайти зв'язки з чужинним науковим світом, брати участь у наукових з'їздах і зібраннях, співробітничати в чужих наукових журналах. Коли вже не можна слати туди оригінальних праць, то треба бодай реферувати й рецензувати нові українські наукові праці. — Одною з доцільних форм наукової пропаганди є постійне й послідовне доповнювання більших чужих наукових бібліотек, особливо тих, що мають уже слов'янський чи східноєвропейський відділ, українознавчою літературою. Добре зорганізовану централю такого поширення української наукової книжки має бібліотека Українського Наукового Інституту в Берліні, що, напевно, радо послужить докладними вказівками й порадами. Переведення цього й інших завдань, про які була мова вище, буде можна зреалізувати лише при тісній співпраці з існуючими українськими науковими бібліотеками, зокрема у Львові. Вимагає того теж раціональна організація справи.

Рівночасно українська наукова бібліотека в Стемфорді могла б зв'язатися з освітніми українськими бібліотеками в Америці. Це ділянка бібліотечної праці, що трохи відбігає від завдань наукових бібліотек, але всетаки ділянка важна, потрібна і корисна.

Завданням бібліотечної централі освітніх бібліотек є керувати бібліотечною політикою, дбати про оснування нових освітніх бібліотек, вишколювати бібліотекарів на курсах, чи кореспонденційним способом, вести обмін книжок, доставляти бібліотекам нові книжки, оцінювати нові появи на книгарському ринку, збирати бібліотечну статистику тощо.

Дальше, знову суто наукове завдання наукової бібліотеки, це консультативна робота. Наукова організація праці, що вимагає передусім не витрачувати на дармо дорогий час, ставить перед бібліотекою поважні обов'язки. Щоб кожний науковий дослідник не мусів перед кожною науковою працею довго шукати відповідної літератури предмету, мусить бути наукова бібліотека так зорганізована, щоб відразу могла послужити йому науковими довідками.

З тією метою поруч інвентара і авторського поазбучного карткового каталогу мусить бути заведений якнайдокладніший речевий каталог, очевидно, теж картковий. Можна тут покористуватися міжнародною децимальною системою класифікації, що дуже влегшує працю. З другого боку, бібліотека мусить бути забезпечена якнайбільшим числом бібліографічних покажчиків і бібліографією української бібліографії. Бо коли навіть якоїсь книжки в бібліотеці нема, то вченому необхідно знати бодай її заголовок, бодай те, що така чи інша книга про дане питання існує. Це влегшить дальші розшуки. Лише завдяки такому наладнанню бібліотечної роботи наукова праця може бути справді наукова, цебто використати весь досвід і осяги вчених, найдавніших часів, а рівнож деякі інші друки, як цінники, проспекти, одноднівки, летючки, листівки, програмки, афіші і т. п.

Окремий відділ, це книжки про українців, видані в Америці чужими мовами, передусім англійською, а далі витинки статей на українські теми з чужих газет. Все те дасть згодом змогу зладити повну бібліографію українського друку в Америці.

Рівночасно бібліотека повинна зібрати видані вже спомини й згадки про працю українських письменників, редакторів, видавців і бібліотекарів в Америці. Є того небагато, тому

треба звернутися до живучих ще діячів книги й преси, щоб списали й прислали до бібліотеки свої спомини, свій життєпис, дали свої світлини тощо. На основі бібліографії, на основі споминів письменників, редакторів, видавців, друкарів, книгарів і бібліотекарів можна буде зладити колись історію української книги в Америці. Обійме вона історію видавничого руху, появи книжок і часописів, розвитку друкарень, видавництв і бібліотек, а далі статистику й географію книжної справи в Америці. Те, що в цілій Америці існує покищо лише одна наукова бібліотека, накладає на неї обов'язок досліджувати минуле й сучасне української книги не лише в З'єдинених Штатах Північної Америки, але й у Канаді та в державах Полудневої Америки. В історії української книги в Америці займе свою окрему главу старокраєва книга. Та вже сьогодні треба вивчати якість і кількість старокраєвої книги, що в різні часу доходила до Америки.

Врешті окреме завдання, це статистика, типи і розміщення українських освітніх бібліотек, статистика випозичених книжок, а в парі з тим дослід читачьких інтересів і психології читачівства. І тут українська наукова бібліотека в Америці мусить іти своєю власною дорогою, бо зацікавлення й психологія українського читача в Америці напевно інші, ніж у старому краю. Останнє завдання має не лише наукову ціль, а й велике практичне примінення, бо вислідами того роду студій можуть покористуватися видавці, книгарні й бібліотеки, для поширення книги, а далі автори й інші діячі культури, а коли є в цих заінтересованнях шкідливі прояви, то на основі такого наукового дослід зможуть їх усунути чи хоч зменшити священики й усі ті, кому українська культура й добро і вдача українського народу лежить на серці.

Деякі нові завдання стемфордської бібліотеки висунуть ще й інші місцеві обставини й потреби. В таких випадках само життя є звичайно найкращим показником куди й як треба повести працю.

Всі ті й подібні завдання бібліотеки, а зокрема головне і найперше: зібрати підставові книжки з українознавства і всі українські друки, що появилися в Америці, буде можна перевести в життя лише при дуже видатній співпраці всього українського громадянства в Америці. Хотілось би вірити, що з такою допомогою, моральною і матеріальною, єдиній українській науковій бібліотеці поспішать всі, що дорожаться українською наукою, а українську культуру вважають важною й не-

віддільною частиною всієї української національної справи, згідно із світлими традиціями великого князя Ярослава Мудрого, гетьмана Івана Мазепи, голови Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові Михайла Грушевського.

НАЙГОЛОВНІША УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ПРО БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО **Загальні питання**

Нуфаєв М. М. Книга як поняття і предмет науки та бібліографія як документальна наука про книгу. Київ 1925, ст. 24.

Українська Бібліографія. Випуск I. Методологічний збірник. Київ 1928. Українська Академія Наук, ст. 245.

Биковський Л. Замітки про книгознавство та книгоживання. Подєбради 1923, ст. 88.

Годневич М. Бібліографія, книгари та бібліотенар. Харків 1929, ст. 40.

Сірополно С. Короткий курс бібліотекознавства. Львів 1923, ст. 123.

Фрадєва Н. — **Кераказ Я.** Абетка сільського бібліотенаря. Харків 1929, ст. 90.

Кузеля З. Як закладати і провадити народні бібліотени по селах. Львів 1910, ст. 32.

Кузеля З. Ціль і значіння студентських (нружкових) бібліотен. Львів 1910, ст. 16.

Меженно Ю. Бібліотечна техніка. Київ 1922, ст. 54.

Порадник для просвітянських книгозбірень. Кременчук 1920, ст. 40.

Галушинський М. Українські народні бібліотени і праця над поширенням книжки. Львів 1926, ст. 16.

Клясифікація і каталогізація

Балика Д. Орієнтовний перегляд книг бібліотенарем. Методологічні вназівки. Київ 1927, ст. 22.

Балика Д. Про клясифікацію друків за соціальним призначенням. Київ 1927, ст. 36.

Меженно Ю. Міжнародня децимальна бібліографічна клясифікація. Київ 1919, ст. 91.

Козловський В. Десяткова система і книжкові Палати. Київ 1929, ст. 11.

Козловський В. Спільні каталоги. Київ 1928, ст. 44.

Ковалєвський Ю. Правила картографії. Київ 1923, ст. 70.

Клепінєв С. До методології описування слов'янських стародруків XV-XVIII. ст. Київ 1928, ст. 16.

Огієнно І. Програма опису кирилівських стародруків. Варшава 1931, ст. 11.

Сагарда М. І. Основні питання зведеного каталога часописів у бібліотенах України. Київ 1929, ст. 14.

Сагарда М. Обсяг поняття "Періодина". Київ 1928, ст. 22.

Кондра С. Особливості нотографії. Київ 1928, ст. 21.

Козаченно А. Бібліографічна статистина. Київ 1929, ст. 28.

Боровий С. Я. Архівні методи в бібліотечній роботі. Київ 1929, ст. 9.

Читачівство

Ноган Л. Бібліотека і самоосвіта. Харків 1929, ст. 70.

Вияснівський А. Матеріяли до конст.-психол. вивчення читачів. Київ 1929, ст. 34.

Іванушкин В. Проблема читачівства та її вивчення. Київ 1926, ст. 32.

Прозоровська О. Методичний лист до питання про вивчення читацьких інтересів. Харків 1926, ст. 15.

Бібліотека і читач на Україні. Труди Укр. Наук.-дослід. Інституту Книгознавства, т. II. Київ 1930, ст. 241.

Стеллецький М. В'язень та книга. Справа вивчення читацьких інтересів у місцях ув'язнення. Харків 1930, ст. 70.

Інші питання бібліотечарства

Жівний Л. Я. Нове завдання книгозбірень та інформаційні установи. Каліш 1930, ст. 46.

Бірніна Н. Бібліотечний кореспондент. Київ 1929.

Балина Д. Про рекомендаційну бібліографію. Київ 1927, ст. 24.

Балина Д. Рекомендація й критична бібліографія. Київ 1934.

Балина Д. Бібліологічна педагогіка. Київ 1928, ст. 14.

Карпінська О. та Балина Д. До питання про підготування робітників наукових бібліотек УСРР. Київ 1927, ст. 11.

Batowski H. Transliteracja alfabetu graždanskiego. Lwów 1928.

"Бібліотечні Вісті". Журнал. Київ 1923-1930.

"Книголюб", журнал. Прага 1927-1932.

"Бібліотечний Порадник". Львів 1925-1936.

"Українська Книга", журнал. Львів 1937.

Українські бібліотеки в минулому і сьогодні

Балина Д. Бібліотека в минулому. Київ 1925, ст. 88.

Кревецький І. Перша бібліотека на Україні. В 900-ті роковини її оснування 1037-1937. Львів 1937, ст. 24.

Зленно П. Українські приватні бібліотеки. Львів 1937.

Маяковський Я. Наукові бібліотеки УСРР. Київ 1925.

Постернан С. Всенародня Бібліотека України. Київ 1923, ст. 64.

Биковський Л. Національна Бібліотека Української Держави. Варшава-Каліш 1922, ст. 16.

Биковський Л. Національна Бібліотека Української Держави. Берлін 1923, ст. 38.

Барвінський Б. Бібліотека і музей "Народнього Дому" у Львові 1849-1919. Львів 1920, ст. 24.

Кревецький І. Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. Львів 1923, ст. 16.

Дорошенко В. Українська Національна Бібліотека. (Бібліотека Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові) Львів 1936, ст. 24.

"Бібліотека і читач на Україні" (пор. вище).

Звіт Херсонської ентральної Державної Бібліотеки за 1926-27 р. Херсон 1928, ст. 16.

Одеська Центральна Наукова Бібліотека. Одеса 1927.

Праці Одеської Центральної Наукової Бібліотеки. I-IV. Одеса 1927-1930.

Бібліографія бібліотекознавства і бібліографії

Биковський Л. Книгознавство, бібліографія та бібліотекознавство. Програми. Каліш 1933, ст. 32.

Ясинський М. Головні моменти з історії української бібліографії. Київ 1927, ст. 29.

Пеленський Є. Ю. Бібліографія української бібліографії. Львів 1934, ст. 200.

РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

Ірена Лаврівська. Перший козак в Америці; [повість для молоді] Бібліотека Вид. "Гомону України" Ч. 46. Торонто, 1975, 220 ст.

Порівняно мало книжок для молоді пишуть і ще менше видають на еміграції. Не знати, з якої причини юнацтво позбавлене уваги наших письменників. Тому беручи до рук книжку Ірини Лаврівської, довголітньої керівниці радіопроеграми в Буфало, з приємністю нотуємо факт першого від довгого часу зацікавлення упослідженою молоддю. Вже з цього погляду книжка "Перший козак в Америці" заслуговує нашої уваги й поширення. Знаємо з дуже скупих джерел про перебування українців в Америці ще в вісімнадцятому столітті. Вийшла ж книжка про рід Петрушевичів, в якій є згадка про двох братів Петрушевичів, що приймали участь у війні Америки за незалежність Америки, є трохи літератури про о. Агапія Гончаренка і на тому кінчається наше зацікавлення про наших предків в Америці. Авторка книжки для молоді, очевидно, знає про ці події, простудіювала теж відносини в Америці французів з індіанцями й на основі тих джерел збудувала дуже зручно

й цікаво оповідання про пригоди групи козаків, що примандрували з України на американський берег і поселилися в лісах біля водоспаду Ніагари, жива акція, невимушений тон розповіді й змалювання шляхетного і рівночасно сміливого молодого юнака є засобом заставити молодого українського читача, якому всі в один голос закидають неохоту до української книжки. "Перший козак в Америці" є другою після "Жаїри" Ольги Мак книжкою для молоді на чужині. Бо вона, розповідаючи про американську землю, на якій вродився і виховався український юнак, вплітає зручно постаті з ідеалізованої батьками чи дідами України й тим викликує зацікавлення Україною в дипломатичний, посередній спосіб. Дуже цікавою рисою цієї книжки є підхід авторки: змальовуючи подію "інтернаціональну" чи пак подію з американської передісторії — (будування форту французами), зручно вплітає туди активного й шляхетного українця і його доля завдяки акції стає для українського читача в Америці на першому місці. Це дуже зручний педагогічний засіб.

Книжка написана легко й цікаво. На книжці позначився вплив американської літератури, останніх часів. Немає в ній описів та пояснень, автор вірить читачеві, що він розвинений і сам собі дасть раду. Читач, думаємо, віддячиться авторові за довір'я до нього і радо читатиме цю цікаву книжку. Додамо, що й старшого читача ця книжка може великою мірою зацікавити, як жива, безпретенсійна і тим більше вартісна лектура. Книжка, як усі видання "Гомону України", чепурна, на доброму папері й майже без помилок.

О. Керч

Юліян Радзиневич. Лупулові скарби; історичне оповідання. Вид-во "Дніпрова хвиля", Мюнхен, 1975, 288 ст. (8⁰).

Юліян Радзиневич відомий нашим читачам як автор популярних історичних повістей, "Полковник Данило Нечай" в двох частинах (1961) і "Полум'я" (1963), обидві на теми козацькі, а це третя його повість, названа, мабуть, самим автором, оповіданням, теж історична і з часів Хмельниччини, а докладніше, на тему взаємин України з Молдавсією і Польщею чи, може, взаємин гетьмана Хмельницького з Молдавським господарем Василем Лупулом, своїм сватом, бо його старший син Тиміш був одружений з Лупуловою донькою Розандою. Тиміш і почав свою військову кар'єру в Молдавії, у війні з ворогами свого тестя, які хотіли забрати його господарство, але там він свою кар'єру нещасливо й закінчив, померши від ран під час облоги Сучави.

Авторове ставлення до Тимоша спочатку було здержане, але пізніше він побачив у нього певні пози-

тивні зміни і бачив у ньому відображення батька.

Героєм повісти автор зробив одначе не Тимоша, а невідомого Ярему Градича, родом з Сучави, а походженням з Крехова в Галичині, який мав уже неабияку військову біографію. Після закінчення школи, служив у райтарії (кінноті) князя електора пруського, потім був на службі в семигородського князя Ракоція, після того перейшов до польського гетьмана Станислава Потоцького, а врешті зневірився в найману службу й пустився в дорогу до козацького війська батька Хмельницького. В дорозі до нього ми його й зустрічаємо в повісті. Опилившись в рідному Крехові, де "чорна смерть" постигла його батьків, Градич зустрів осаула Білоцерківської сотні Білецького, що віз листа до гетьмана, врятував його від "чорної смерті" і вже разом з ним помандрував до гетьманської кватири. З того часу й почалися його пригоди, а потім служба в гетьмана. Автор не скупий для нього й змальовував свого героя позитивними рисами, фізичними й духовими, підбирав для нього такі ситуації, щоб він ще повніше виявив свої високі якості, як шляхетність, дружність, товариськість, лицарність, вірність у службі й акуратність у виконванні обов'язків, велику відвагу, а при тому й мудрість, второпність, зарадність тощо. Також всі інші українські персонажі, за винятком, може, одного, Федоровича, що здав полякам Сучаву, змальовані переважно самими шляхетними рисами, а неукраїнські здебільша негативними. Але в популярних творах це звичайне й неунікненне явище, інакше вони не були б популярни-

ми як твори, так і автори. Автор писав свої повісті не для ласунів на особливості й новаторство, а для "широкого читача", в тому й для молоді, маючи на меті змалювати деякі події й образи з рідної історії.

Автор володів, без сумніву, добрим розповідним хистом, що дозволяв йому розповідати цікаво, знаходити цікаві події й цікавих людей, про яких мав що сказати як доброго, так і лихого, та вмів читача зацікавити. Можливо, що багато в тому, що автор змалював, було правдивого, але оснілки ми не шукаємо в повісті пізнавальних вартостей, то й не станемо дошукуватись що в повісті правдиве, історичне, а що видумане. Про гетьмана Тимоша й Лупула та Розанду, знаємо, що вони існували, бо про них знаємо з історії, а решта, чого не знаємо з історії, видумка, цебто те, що могло бути і читачеві цього вистачає. Він шукає в повісті не так історичної, як радше мистецької правди, цебто такої правдоподібності, щоб її можна прийняти за правду. Якщо автор уміє цього досягнути, він майстер у своєму ділі. І таким майстром, без сумніву, є автор цієї повісти, бо те, що він тут змальовує, можна легко взяти за правду.

Очевидно, тут, як і в кожній іншій повісті можна знайти й деякі неймовірності (образ Дори) або не дуже переконливі образи, але це в цілості губиться, як читати повість голими очима, без побільшального скла, бо навіть як подивитись на кралою з українського балю крізь побільшальне скло, можна знайти якісь недотягнення природи. Книжку читав перед друком редактор Іван Кошелі-

вєць, тому другий коректор не має вже тут роботи.

Б. Николін

Дмитро Чуб. Стежками пригод; оповідання, нариси, вірші. В-во "Промісвіт", Мелборн, 1975, 119 ст.

Я мав велику приємність прочитати цю книгу Дмитра Чуба — це оповідання, нариси і вірші в переважній більшості про Австралію. Найбільше мені сподобався розділ, що має такий заголовок: "З австралійських пригод". В цьому розділі дуже добре описано те, як наші люди, потрапивши до Австралії після війни, мали багато цікавих пригод. Зустрічалися з кенгуру та іншими тваринами, що заселяють ту країну, де наші люди вперше поселилися.

Та не тільки тварини й рослини, а й люди тамтешніх племен були цікавими новинами для наших людей в Австралії. Такі оповідання як "На гадючому острові", "Про тих, що ходять в ляп-ляп", "Розмови з папуасом" — це цікаві описи звичаїв та побуту в новому світі.

В оповіданні: "Австралійський ведмедик" автор пише: "Так оце та Австралія? — питає чотирирічна дівчинка своїх батьків. А батьно, з боєм у серці, не знав іще й сам, яке життя спіткає його дитину в цій даленій і дивній країні, де інакші дерева й птахи, де на дорозі треба триматись лівої сторони, де сонце ходить зліва, де навіть жаби інакше квакають, ніж в Україні".

Та з інших оповідань цієї збірки бачимо, що й наші люди врешті-решт пристосувалися до тих умов так добре, що навіть дехто з українців став австралійським фермером. Так, в оповіданні "У хащах австралійського лісу" (На фермі у п. Завадського) читаємо таке: "Спускаючись

з гори, я поглянув на свого супутника. Він був високий, кругловидий, трохи сивуватий. Йому вже пішов 71 рік. Скільки він праці вклав у цю ферму, скільки сам побудував шоп, загород, приміщень, скільки витратив енергії. 22 роки тому він приїхав сюди й купив ці 700 акрів землі, взявши половину грошей у банку. Це місце було заросле, завалене хмизом, гіллям, поваленими деревами, камінням, а він усе це власними руками очистив, звільнив унизу місце для пасовиська. Спершу придбав 30 овець та десяток рогатої худоби, а тепер має цілі отари овець, скотини, два коні, трактор, сівалки, побудував хліви й загороди.

Отже, українець В. Завадський показав, що він здібний бути добрим фермером і в Австралії, де кліматичні та й всі інші умови зовсім інші, ніж були в Україні.

Я думаю, що про українських фермерів в Австралії та й інших країнах поселення треба писати багато, щоб показати, що наші люди такі здібні господарювати навіть і в інших країнах та в інших кліматичних умовах. Це буде один з доказів того, що колгоспи в Україні — це велике нещастя для наших людей.

Так, оповідання Дмитра Чуба в книжці “Стенками пригод” — це цікаві й добре написані мистецькі твори, а головне те, що там немає ніяких вигадок — все щира правда і це дуже збільшує вартість цієї книжки. Я щиро раджу кожному з наших людей уважно прочитати цю книгу, а авторів, Дмитрові Чубові, бажаю видати ще не одну збірку своїх цінних оповідань. **О. Воропай**

Юрій Гарасимович. ЗІЛЬНИК [Зельнік, польською мовою]. Літературне Видавництво, Краків, 1972, 112 ст. Вступ “Про поезію Ю. Гарасимовича” Казимира Віні, обкладинка й ілюстрації Йосифа Замбковського.

Черговий томик поетичних творів польського поета українського походження Ю. Гарасимовича складається з двох циклічних частин — збірки лірики “Зільник або вірші для всіх” і великодньої поеми “Пасха Христа”, що тематично нагадує “Тренос” Ігоря Калинця. Юрій Гарасимович (нар. 1933 р.) належить до провідної групи польських поетів молодшого покоління, разом з М. Бялошевським, С. Гроховяком і З. Гербертом. Своїми попередніми збірками, як-от “Чуда” (1956), “Поворот до країни лагідности” (1957), “Вежа мелянхолії” (1958), “Міт про св. Юрія” (1960), “Вибір віршів” (1967) та ін., здобув він собі визнання широкого кола читачів. Якщо й досі назагал промовчує його столична критика, то головна причина лежить, мабуть, у регіональному становищі поета й незвичайній тематиці його творів. Ю. Гарасимович родом з Лемківщини, українського походження. Про свій родовід він ляконічно подає: “Мій дід — українець, бабуся — німка, мати ж — татарна”. А як же з батьком? Про нього краще поетові не згадувати, оскільки зразу відживе давня рана, заскрегоче польсько-українська міжусобиця і стане на всю широчінь трагедія виселеної з рідних земель лемківської вітки нашого народу. Перед проблемою своєї національності часто стоїть Гарасимович, тільки ж важко йому забрати тут задовільне й вирішальне становище. Святий

Юрій, пише він, "вітає мене піднесеною рукою двох Богів, та до якого йти, не знаю". Проте "українська хоругва його прізвища" завжди і всюди з ним. Що ж до українських мотивів і стилістичних засобів у його творчості, то можна без перебільшення сказати, що Гарасимович гідно і з хистом продовжує традицію "української школи в польській літературі". Його чітко нароблені поетичні картини, в роді "навали хмар списів і горіння булави України", "кривавий місяць виринув з озера, мов голова Хмеля піднялась", "наш гетьман Сагайдачний жінку продав, необачний" тощо, не поступається поетичним методам польських клясинів — Залеського, Мальчевського, Гощинського, а навіть і Словацького. Особливо в "українському" творі Ю. Гарасимовича, п. заг. "Пасха Христа", рясніє від згущеного кольориту його духової батьківщини — там "руські святі в мені по ночах за людьми плачуть", "так мені розібрали церкву, янби світ розібрали", "на тім лемківським цвинтарищі шматки дідової сорочки", "на сорочці ще червоніє вишивка", "прикладаю до серць вишиваний рушник", "свій медалін дитинства поклав на шю України"...

Як колись в "Українським ліхтарі" оспівував Гарасимович похід сотень бандерівців, оплакуючи виселення братів-лемків з батьківщини, так і тепер у поемі "Пасха Христа" прощає він тлінні останки української стихії, "кладає на шю України свій медалін дитинства" і на святі Йордану, перед преднівським іконостасом Ісуса Христа вимолює їй щастя-долю із глибини схвильованої душі. Його рідний Криницький Бескид, зелена лемківська вітчизна

над Попрадом — оця поетова "країна лагідности", постійно відживляє поезію Гарасимовича, підносить його на вершини життя і чарівливим вінком уплітається в його прізвище, походження, дитинство. Офіційно ж відзиваються про Гарасимовича, як про "кравківського поета". В "Зільнику" — першій частині книжки, переважають ліричні настрої, зумовлені провесняними й осінніми краєвидами й відчуттями тотожними з переважають ліричні настрої, зумовжуються на канві прозорості, чи криштальної, поезії Гарасимовича пантеїстична душевна нота й вичутна метафорична спорідненість із його земляком Богданом Антоничем. "Весь мій доробок", ілюстративно з'ясовує поет, "— це сорочка поєми, що в ній сплю і приймаю гостей, прості чоботи з позанручуваними носами, стіл повен клуннів уяви і за поясом дерев'яний бокал дня... Це й усе".

Ю. Гарасимович — справжній поет з ласки Божої. Цілощю, як Попрадова течія, поезію Гарасимовича супроводять у книжці численні мистецькі кольорові імпресії.

Роман Нухар

ЖИТТЯ ЛАЗАРКА З ТОРМЕСУ ТА ЙОГО ЩАСТЯ І ЗЛИДНІ. Розповідь п'ята. З еспанської мови переклав Микола М. Палій. Вид-ня Т-ва "Збруч", Відень, 1975, 19 ст. (8⁰). Заголовок еспанською та англійською мовами.

Невечка книжечка, всього 19 сторінок, це доповнення книжки з тією самою назвою, що її видав Ю. Середяк в Буенос-Айресі ще 1970 року. Дивним збігом обставин не вдалося надрукувати цієї п'ятої розповіді (глави) з цілої книжки з сімома главами. Т-во "Збруч" вионало

бажання перекладача. В цій п'ятій розповіді Лазарко з Тормесу розказує про продаж т. зв. індульгенцій чи буль в ранньому новоріччі в Іспанії різними ошуканцями. Це, як відмічено на початку розповіді, не критика церковних порядків, а "радіше добродушна сатира на поширене зловживання церковними привілеями, яке в XVI ст. набрало великих розмірів не лише в Іспанії, але і в інших країнах Європи" (ст. 7, прим. 1). Продавець "монах" і поліціант змовилися щодо продажу буль. Коли поліціант ніби не довіряв чудесній силі буль, впав нагло, знепритомнів, дістав судороги, аж молитва "монаха" з вірними привела його до притомности. Це підтвердило віру в правдивість індульгенцій-буль. Та згодом Лазарко помітив, як "монах" і поліціант висмівали наївних вірних із "чудом". Пригадується витівка большевицьких "попів та архиереїв", що під час НЕП-у відправляли в московському соборі Богослужбу перед чужинцями.

Книжечка видана чепурно, але з деякими друнарьськими помилками, мабуть, через поспіх видавців, і, напевно, на горе проф. Палія, сумлінного перекладача. Варто було достосувати формат цієї книжечки до першого видання. **Василь Лев**

"Нотатки з мистецтва". Ukrainian Art Digest, ч. 14, 1974, 79 ст., ч. 15, 1975, 79 ст. Вид. ОМУА, Відділ у Філадельфії.

14 і 15 числа "Нотаток з Мистецтва", як звичайно, приносять ряд цікавих матеріалів з ділянки плястичного мистецтва та багато ілюстрацій, в тому й кольорових. Число 14-те присвячене графіці й славному пред-

ставникові української графіки, сьогодні призабутому, великому Павлові Ковжуну. Цей талановитий учень Юрія Нарбута, графін, журналіст та організатор мистецького життя в Галичині, був справжнім піонером на непочатій ниві оформлення української книги у Львові, куди він приїхав з табору полонених як воєнний Петлюрівської армії.

Стаття Б. Поповича і репродукції численних графічних творів Павла Ковжуна — екслібриси, обкладинки, афіші, показують якої міри був за скоропомерлий мистець і невтомний діяч. Йому належить друге місце після Івана Труша, що організував на початку нашого століття мистецьке життя Львова, але, знеохочений важким життям та нерозумінням громадянства, останні роки життя провів самотньо в своїй садибі на окраїнах Львова. Павло Ковжун був невтомний попри своє ульнуса й ніколи не зневірювався, а навпаки, захоплювався товаришів малювати, писати й діяти. Вислідом його незвичайної рухливості були гарні видання АНУМ-у: журнал "Мистецтво", монографії окремих українських малярів, конжорічна велика вистава АНУМ, різні індивідуальні вистави місцевих і закордонних українських, французьких, італійських малярів. Його заходами українські мистці виставляли свої праці на численних закордонних виставах. Він нав'язав був листовний зв'язок з українськими мистцями в усьому світі.

До тієї першої статті про Ковжуна (думаємо, що їх появиться більше, бо ж на еміграції ще живуть мистці, що працювали з ним) можна б ще додати, що Павло Ковжун мав у своєму невеликому мешканні велику бібліотеку з ділянки мистецтва, а книги сам

оправляв в квітисте полотно з великим смаком.

Крім тієї вартісної статті про Ковжуна, в журналі поміщена не менш вартісна та документальна стаття С. Гординського про Василя Дянинюна. Вона, мабуть, теж перша згадка про померлого в 1944 році мистця, що жив і творив у Галичині.

На окрему увагу заслуговує унікальний твір-передрук статті Василя Кричевського з Київського журналу "Сяйво" про український архітектурний стиль. Цінна хроніка українського мистецького життя в Парижі, започаткована п. Ладжинським і продовжувана Б. Павловським, та коротка згадка про Ярославу Музину, колишню голову АНУМ, малярну і фахового реставратора ікон. Хроніка мистецького життя Філядельфії, Нью Йорку доповнює зміст журналів.

О. Керч

Лев Биковський. З Європи до Америки; (подорожні замітки) 1946-1948. Науково-дослідний інституту Океанічної України. [Вид-ня автора]. Денвер, 1975, 135 ст.

Подорожні замітки Лева Биковського "З Європи до Америки" змістом подібні до інших того роду споминів, бо так звані скитальці, що виїхали після другої світової війни до Америки, їхали подібними кораблями, з тих самих портів, переходили ту саму карантину і формальності в тих же переходових таборах, користувалися тією ж, неподібною до таборової, кухнею на кораблях і, мріючи про обітовану землю по тому боці океану, розчаровувалися тривіальним виглядом американських причалів і гірко переживали перші дні на новій землі, звичайно, без знання мови та потрібної професії. Спомини Лева Би-

ковського не різняться від спогадів інших скитальців, проте професія бібліотекера спонукала його точно записувати кожен крок, кожную розмову, прізвища осіб, які допомогли йому виїхати до Америки, та поведінку службовців фірми, яка його виїзд зробила можливим. А також вигляд міст в Німеччині, і особливо свій душевний стан. Оце й вирізняє ці спогади від інших.

Книжка має багато відбиток різних подорожніх документів та світлин знайомих осіб, зокрема добродіїв, яким він завдячує полегші в дорозі, вишування роботи, хати.

На останніх сторінках книжки поданий список праць Океанічноо Товариства, які вміщують між іншими працями і його власні.

Книжку відкриває світлина пастора Василя Кузева, вступна стаття М. Шлемневича, д-ра Олексіюка-Олесевиича та коротке слово від автора. В цьому слові автор вияснює причину написання споминів з порівняно короткої подорожі. Замикає книжку сторінка завважених помилок. Книжка друнована машинописно-офсетною технікою.

О. Керч

Леонід Рудницький. Іван Франко і німецька література [дослідження]. Видання УТГІ, Мюнхен, 1974, 224 ст.

Ця книжка молодого дослідника літератури, Леоніда Рудницького, з фаху германіста й викладача німецької літератури в одному із наледжів у Філядельфії, появилася, як чергове видання УТГІ, ще в 1974 р. і становить гідне доповнення численної франкіяни. В ній автор досліджує й обговорює взаємини І. Франка з німецькою літературою, зокрема його переклади з німець-

кої літератури. Франко, як відомо, був налоговим перекладачем і багато перекладав з різних мов, більше, ніж будь-який інший письменник, а найбільше, мабуть, такі з німецької літератури, бо німецьку мову він знав змалку і вже в нижчих гімназійних клясах почав з цієї мови перекладати.

В основі цієї праці є авторова докторська дисертація про переклади Франка з німецької літератури, потім автор поширив дисертацію з увагою на впливи німецьких письменників на Франкову творчість та на його погляди на німецьку літературу.

Праця ділиться на п'ять розділів, в яких автор обговорює такі питання; німецька мова в творчості Франка (багато германізмів, оригінальних цитат та крилатих висловів тощо), переклади з німецької літератури старої доби ("Пісня про Нібелюнгів", "Бідний Генрих" Гартмана ф. Ауе, німецькі народні казки й пісні), переклади з нім. літератури XVIII ст. (Лессінг, Гете, Кляйст, Лис Минита) й переклади з нім. літератури XIX ст. (Гайне, Келлер, Маєр, Лілієнкрон та ін.). При тому автор порушує й історично-теоретичні праці Франка про німецьку літературу, яку він високо цінив, особливо тих поетів, що в своїх творах виявляли гін до свободи.

В кожному розділі автор аналізує й пояснює окремі Франкові переклади з німецької літератури, зіставляє їх з німецькими оригіналами, відкриває якості перекладу та висловлює свої міркування з приводу. Він високо ставить перекладацьку вмільсть Франка, але не вагається підкреслювати й недоліки і цим

виявлює свою дослідницьку незалежність та об'єктивність.

Особливу увагу присвятив він перекладові Франка першої частини "Фауста" Гете*, старанно вивчив оригінал і переклад, провів уважну аналіз, прослідив генезу й історію перекладу та його метрику і ствердив вірність перекладу оригіналові, за винятком деяких місць, які Франко переспівував, і тих пропусків у перекладі, де Франко передав окремі думки Гете в дуже вільній формі, а подекуди навіть замінив їх власними означеннями. На його думку, переклад нічого істотного через те не втратив, але він, автор, все тани не приховує недоліків перекладу і, стверджуючи вірність оригіналові, не замовчує, що часто та вірність досягнена була коштом чистоти мови й літературної вартости перекладу, бо в ньому чимало діалектизмів, неправильних наголосів та зайвих слів в окремих рядках, вжитих для дотримання ритму оригіналу. Труднощі в перекладі, зокрема в дотриманні метрики автор бачить у відмінному характері обидвох мов, бо українська мова не має стільки коротких слів, як німецька, і нею важко свобідно перекладати ямби, тому Франкові доводилось вживати коротких діалектизмів, як "ми", "мні", зам. мені і подібні.

* автор пише Фавста й Гетового, але з правопису відомо, що треба писати Фауста, щоб оминати збігу аж трьох приголосних (вст), а щодо присвійного прикметника Гетового, то в українській літературній мові від чужих назв на -е похідні слова важко творити, тому вони й залишаються невідмінні.

З цих слушних зауважень виходить, що перший переклад "Фауста" українською мовою не був ще досконалий, бо Франко взявся за нього в дуже ранньому віці, коли ще не мав ні великої практики в перекладанні, ані виробленої літературної мови. Автор це й стверджує далі, основуючись на власній аналізі та на оцінці Я. Яреми, який признавав недосконалість цього перекладу, але підкреслював його історичну вартість. На думку автора книжки, цей переклад має не тільки історичну вартість як перший переклад українською мовою твору світового значення, але, зокрема, як джерело пізнання самого Франка-поета і Франка-літературознавця.

Щодо недоліків, то Франко, зауважує автор, і сам був їх свідомий і потім їх виправляв, особливо тоді, коли готував переклад другої частини "Фауста", з якої збереглася тільки 3-тя дія "Гелена й Фауст", значно вдосконалена. Автор думає, що цей 3-ій акт є безумовно одним з найкращих українських перекладів з німецької літератури. З цим твердженням можна згодитися лише умовно, пропустивши слово "безумовно", яке в гуманістичних науках досить проблематичне й умовне, а надто, що Франкова мова була й залишилася галицькою, навіть після того, як її підправляли східноукраїнські редактори.

Цікабо було б простежити аналізу автора й інших перекладів Франка — Лессінга, Гайне, Кляйста, Келлера, Масра, Лілієнкрона та інших, бо автор дуже дбайливо й цікаво аналізує ці переклади й робить цінаві висновки й оцінки, але це вже зроблять собі самі читачі, які будуть цими перекладами цікавитися.

Очевидно, з деякими міркуваннями автора щодо вірності перекладів можна не згоджуватися, деякі можна оспорювати, про інші можна мати іншу думку, але на такі теми можна безконечно сперечатись, бо в гуманістичних науках немає абсолютної правди чи рації, як у точних науках. Проте, якби навіть таких спірних точок було більше, вони не змінять наукової якості праці, яка залежить не від такої або іншої інтерпретації окремих слів та висловів, але від солідності проведеної дослідної роботи, а цієї солідності авторові не можна відмовити.

Лишається тільки висловити побажання, щоб автор частіше заглядав до правописного словника і вдосконалював свою літературну мову, яка в нього ще не зовсім визволилась від Франкового впливу і має сліди галицького походження. А до майже вичерпної бібліографії (понад півтори сотні позицій) дозволимо собі додати ще кілька:

Арват, Ф. С. Іван Франко. Теоретик перекладу. (Лекції із спецкурсу "З історії українського перекладу. Чернівці, 1969, 38 ст. В-во вищої і середньої спецосвіти УРСР, Чернівецький держ. університет).

Баєва, Г. В. Франко і Леся Українка — популяризатори німецької літератури на Україні. "І. Франко і істориколітературний процес. Матеріали наук. конференції (Відповідальний редактор А. В. Недзвідський). Київ, Вид-во Київ. уні-ту, 1968, 106 ст. Мін-во вищої і середньої спецосвіти УРСР. Одеський ун-т.

Бендзар, Б. П. Поетична спадщина Івана Франка німецькою мовою.

"Іван Франко. Статті і матеріали", вип. 14/1971/46-51.

Гавришнів, Богдан. Перезвук кризі віки. [Про вплив ідей німецького літературного критика і просвітителя XVIII ст. Лессінга на літературознавчу та критичну діяльність І. Франка]. "Жовтень" 8/1970/115-9).

Пархоменко, М. М. Твори Івана Франка в нових німецьких перекладах. "Іван Франко. Статті і матеріали", зб. 5/1956/285.

Хоміцький, О. В. Генріх Кляйст в оцінці Івана Франка. "Іван Франко. Статті і матеріали", зб. 10/1963/132.

Бензар, Б. Франко перекладає німецькою мовою. "Корчагінець" (Хмельницький) 27. 8. 1970.

Б. Романенчук

"ВАСИЛЬ ЧАПЛЕНКО". Збірник з нагоди його 75-річчя. Упорядкував д-р Іван Овечко. Видано заходами прихильників і дружини Ювіляра, Нью Йорк, 1975, 203 ст.

Виданий з приватної ініціативи машинописно - офсетною друкарською технікою цей більше ніж скромний збірник в 75-річчя від дня народження і 55-річчя літературної й наукової діяльності Василя Чапленка містить досить докладний саможиттєпис ювіляра, спомин колишнього його співв'язня в камері ч. 13 в советській в'язниці, Т. Гордона, ювілений вірш Івана Евентуального і три оглядові статті та бібліографію писань ювіляра за 55 років.

Саможиттєпис ювіляра, "На довгій ниві мого віку", написаний відмінно від інших того рода життєписів різних письменників, що не люблять писати про себе й пишуть коротко й скупко, і розповідає про своє

життя досить широко й докладно, наче оповідання чи повість про щось чи про когось. Можливо, що автор, оповідаючи про своє життя, вдруге переживав його, в своїй уяві, тому, мабуть, і не оглядався скільки вже написав сторінок і не зчувся, як написав мало не сто. Але читачеві не нудно читати цей життєпис, тим більше, що автор відкриває йому чимало такого, що дозволяє краще розуміти або інакше пояснювати багато чого з його діяльності, бо звичайно мало хто знає, які причини чи факти спонукали його так або інакше почувати, думати, діяти й писати. Всього він, очевидно, не сказав і не міг сказати, тому деякі можливі питання щодо його поглядів залишаться якийсь час без відповіді. Може, не всі згадані ним особи, з якими він мав якісь справи, будуть задоволені з його щирости й отвертости, але безсторонній читач зможе правильно оцінити навіть ті відомості, які дехто може оцінювати як небезсторонні.

Життєпис доповнює спомин колишнього співв'язня Т. Гордона, який висловлює жаль, що між українцями так багато було таких, що продавали ворогові своїх землянів. Це справді прикре й гидке явище в нашій історії, але фактично воно не тільки наше, воно загальнолюдське й буває в усіх народів і в усі часи, бо людина в своєму розвитку до досконаlosti натрапляє на різні перешкоди, які той розвиток спинюють, і дана людина кретиніє. Що в нас таких людей трохи забагато, це наше нещастя.

Про літературну творчість ювіляра написали статті три автори: Степан Чорній написав про драматичну творчість, сам упорядник — про віршову

творчість, а Петро Одарченко про літературно-критичні писання.

С. Чорній, обговорюючи драматичні твори Чапленна, думає, що вони займають чільне місце серед його літературних творів, дарма, що сам автор думає про них скромніше, бо й писав їх, як сам казав, радше для читання, ніж для сцени. Автор статті однак думає, що всі п'єси Чапленна — вдячний сценічний матеріал, вони відзначаються великою внутрішньою динамікою й можуть бути перевтілені на сцені.

Гм, може це й правда, але шкода, що автор не показав цього аналізом композиції й мистецьких засобів хоч однієї п'єси, тоді б його твердження були більш переконливі, а так нам доводиться вірити йому на слово, бо він обмежився до переназу та інтерпретації змісту окремих п'єс, а це не показує їх динаміки.

Стаття самого упорядника про віршову творчість ювіляра має радше публіцистичний характер, ніж науковий, і ювілейний, цебто трохи надильний. Окремі вірші, які він наводить на доказ поетичної майстерности поета показують, що сам поет мав більше рації, коли трактував свої вірші, як вірші, тому ми більше схильні вірити самому поетові, ніж авторіві статті.

Шкода, що упорядник не подбав про статтю, в якій обговорена була б художня проза В. Чапленка, бо це його головний літературний вид, і саме він зробив його, автора прозових повістей та оповідань, відомим письменником. Без такої статті навряд чи й варто було спішитися з виданням збірника, який радше збіднює ювіляра й показує його таким же скромним, як і сам збірник. Обговорення прозової творчости Чапленна

повинно було зайняти тут центральне місце й дати виразний образ письменника, якого творчість у нашій еміграційній літературі має неостаннє місце. Стаття й повинна була показати, яке саме місце Чапленка в сучасній українській прозі на еміграції та в українській прозі взагалі.

Немає тут також статті про мовознавчу діяльність Чапленка, а це також немаловажна ділянка його зацікавлень. Він не тільки знавець рідної мови, але й історик української літературної мови, теоретик-етимолог і дослідник мови. Отже стаття про нього як про мовознавця мусіла б також знайти місце в цьому збірнику.

Наступна й остання оглядова стаття в збірнику, це П. Одарченка огляд літературознавчої й критичної діяльності Чапленка. Варто при цій нагоді зауважити, що термін "літературознавство" включає вже й літературну критику, тому правильніше було б сказати "Чапленко як літературознавець", або "як літературний критик, дослідник і теоретик літератури", бо він має й праці, які належать до теорії літератури, інші до історії, решта до літ. критики. Відділювати від літературознавства критичну діяльність як окрему немає потреби.

В п'ятьох розділах автор дав досить докладний огляд літературознавчої діяльності Чапленка, переглянувши в 1-му розділі писання до 2-ї світової війни (1919-1941), в 2-му — воєнні й еміграційні речі, від 1943 до 1949 рр., в 3-му — творчу діяльність письменника 1959-1975 рр., в 4-му дослідження літератури 20-30-х рр., 5-му — праці про еміграційну літературу, а в 6-му розділі автор робить

загальні висновки і стверджує широке коло тем і проблем Чапленка, які стосуються давньої літератури і зокрема нової, 19-20 ст., в тому й літературного процесу 20-30-х років та української літератури на еміграції. На його думку, Чапленко не завжди був об'єктивний у своїх критиках, іноді бачив тільки негативи й промовчував позитиви, але завжди висловлював свої думки й погляди широко й отверто, без лицемірства й підлабузництва.

Автор думає, що літературознавчі статті Чапленка у його творчій спадщині займають третє місце, але за це можна з автором сперечатися і ставити їх на друге місце, побіч, а не після праць мовознавчих, бо літературознавча діяльність Чапленка, мабуть, багатша від мовознавчої. Це можна було б скоро знайти якраз у бібліографії, якби вона була зроблена більш фахово.

Найбільшу позицію, після автобіографії займає в збірнику бібліографія писань Василя Чапленка, зібрана його дружиною. Починається з 1919 р. й доведена до кінця 1975 (разом 793 позиції). Бібліографія, як каже сама упорядниця, неповна, бо багато речей неможливо було перевірити й записати, але не це є її хвилююче, а те, що вона не спеціалізована і через те мало придатна для наукового вжитку. Варто було відділити літературу (художню) від літературознавства, окремо упорядкувати мовознавчі писання, щоб читач не мусів перелистовувати за кожним разом 53 сторінки за одною позицією.

Загально можна сказати, що Василь Чапленко міг би мати кращий ювілейний збірник, під фірмою якоїсь наукової установи, якої він є членом.

Б. Романенчук

Олександра Копач: МОВОСТИЛЬ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ. Торонто, 1972, Канадське Наукове Товариство ім. Шевченка, ч. 11. 185 ст. (8⁰). Портрет О. Кобилянської. Заголовок також англійською мовою. У змісті книжки — стор. 5-10: Ярослав Розумний, "Письменниця, що любила осінь і самотність", ст. 11: Вступ; ст. 180-182: резюме англійською мовою.

Праця д-р Олександри Копач, це одна з рідкісних студій з українознавства про мовостиль, тут Ольги Кобилянської (1863-1942), що виростала серед німецькомовного оточення на Буковині, середню й вищу освіту здобула самотужки, проживала майже самотня, присвячуючись літературній творчості. Сама працювала над виробленням та вдосконаленням своєї мови. Хоч у її мові слідно елементи розговорної мови західноукраїнської інтелігенції, то загально стиль її творів підходить до літературного модернізму.

Дослідниця мовостилу Ольги Кобилянської поділила свою працю на п'ять основних розділів відповідно до способу свого досліду. В першому, вступному розділі про літературну мову під кінець XIX ст. (ст. 13-51) схарактеризувала літературну мову цілого сторіччя, відмічуючи вклад у її розбудову, головню стилю, чільніших письменників, від Котляревського починаючи, по кінець XIX ст., романтичного, реалістичного й модерністичного, який започаткувала Кобилянська. Вона "одна з перших здобуває для української прози незнаний досі світ психічного життя людини, а вслід за тим шукає нових художньо-естетичних засобів вислову думок і почувань" (ст. 47). До цього, за твердженням дослідниці, дійшла вона почерез ве-

лині труднощі й працю, впроваджуючи нову тематину, що віддзеркалює *філософські ідеї* того часу.

Обговорюючи еволюцію мови Кобилянської в II. розділі (52-66), авторка вназує взаємодію двох мов у письменниці вже з дитячих років — вдома української, в школі та урядах німецької а за походженням її матері ще й польської. До цього признається Кобилянська: "Я сама знала і відчувала, що не володію матірною мовою, як німецькою, та що ж могла я проти обставин вдіяти, котрі держали мене далеко від українців у глухій, гірській місці, де я годувалася хіба самою красою природи" (ст. 54). Тому письменниця старалася опанувати українську літературну мову з західноукраїнськими рисами флексії, синтакси й лексики.

В третьому розділі Копачева вказує, як Кобилянська користувалася фольклором та елементами народно-розмовними (67-90). Це видно в таких творах, як: "В неділю рано зілля копала", "Земля", "Некультура", "Через кладку", "Природа". Джерелом цих елементів є народні пісні, мова селян, навіть циган, приказки і прислів'я, фразеологічні звороти й синоніми, народні порівняння тощо. Найцікавіший четвертий розділ — про словництво в творчості Кобилянської (90-147), яке дослідниця уложила в групи: зорового зображення — кольори та їх відтінки, звукового зображення — музика, звуки, людські голоси, звуконаслідування і духове життя. Письменниця як модерністка звертає особливу увагу на психіку людини, менше описуючи, а більше представляючи її різноманітною лесникою — іменниками, конкретними й абстракт-

ними; дієсловами як засобом руху, дії, почувань, настроїв; прикметниками, головню їхніми різнородними ступенями опису.

В п'ятому розділі про індивідуалізацію мови (148-177) авторка описує мовостиль різних персонажів, інтелігенції та селян, людей освічених, яких характеризує їхньою мовою, аналізує їхню психіку з допомогою їх власної мови, передусім лексики, що передає тонкощі думки, прецизність вислову. Мовостиль селян підкреслює прикметною їм фразеологією, словництвом, здібнілими й пестливими словами, притаманними мові гуцулів. Письменниця впровадила теж словництво селян, що побували "в світі", головню в війську чи десь на службі в місті. Такими мовними засобами виявляє думки й почування персонажів своїх творів, спрямованих на модерний спосіб писання в літературі.

У висновках авторка зовсім правильно стверджує багатство мови О. Кобилянської, використане письменницею по-модерному, поєднуючи його з глибиною філософської думки. Сучасники й пізніші дослідники називають Кобилянську: неземським і чарівним світлом, визначним явищем в літературі, квіткою папороті, чарівницею слова тощо. Леонід Білецький каже, що Кобилянська — найсильніша повістярка й новелістка з усіх жінок всієї слов'янщини. В розробленні характерів і ситуацій — найбільший філософ у літературі (179). Авторка проробила велику роботу, дбайливо використовуючи літературу предмету минулих і сучасних дослідників. Варто було справити правопис потойбічних видань, щоб не було таких висловів, як грація, новела, Невгейм. Але пра-

ця виконана продумано і дбайливо та із знанням предмету. **Василь Лев**

Лев Ліщинський і Нестор Пінковський: РІД ЛІЩИНСЬКИХ. I. На службі народові (спогади), II. Історія роду Ліщинських (нарис). Зредагував Нестор Пінковський. Нью Йорк 1973. 203 ст. (8⁰), мапи й ілюстрації. Наукове Товариство ім. Шевченка, "Український Архів" том XXIII. Комісія регіональних дослідів і публікацій НТШ, Нью Йорк 1973, 203 ст. (8⁰). Заголовок також англійською мовою.

Названа праця двох авторів, це одна з небагатьох книжок про історію родів із багатими традиціями та світлим минулим, подібна до виданого в 1967 р. "Нарису історії роду Петрушевичів". Ця ділянка дослідної праці нашої культури ще не розроблена достатньо, тому спогади о. Л. Ліщинського, що недавно помер, належить до тих публікацій, що ведуть нас у давнину і розкривають історію наших родів та їхню участь у житті й розвитку нації. З них дізнаємося про наші суспільні стани, їх взаємодію й працю для народу. До того ще й віднаходимо зв'язки із давніми шляхетськими родами, що часто були в проводі народу.

Перший розділ праці-спогадів о. Ліщинський поділив на дві частини: "Дні ранньої молодости" (ст. 28-71) і "За Українську Державу" (ст. 72-136). В першій частині о. Ліщинський розказує про свої дитячі та юнацькі роки аж до закінчення середньої школи. Це розповідь про родину батька-матері, про побут у священничих домах, про життя в гімназії у Львові, життя на станціях, у студентських гуртках, про вибух

першої світової війни, втечу перед царськими військами та про службу в австрійській армії. В другій частині розказує автор про перехід з австрійської армії до Українських Січових Стрільців та про участь у визвольних змаганнях, списаних на основі численної літератури предмету (ст. 137) із особистим насвітленням на основі власних спостережень і переживань та досвідчень. З болем згадує о. Ліщинський, що "встоятись не було сили". Ілюстрації й мапи доповнюють зміст спогадів.

Цінавий і повчальний другий розділ праці інж. Пінковського — нарис про історію роду Ліщинських із шляхетським гербом Корчак. Автор використав друковану літературу предмету українською та польською мовами, знаходячи довідки про початки існування роду Ліщинських гербу Корчак вже з початку XV ст. На основі праці Бартоша Папроцького "Гербан Рицerstва польського" ст. 677-680, автор стверджує існування роду Корчаків ще в дохристиянських часах. Первісний осідок їх був на території між трьома ріками, Дунаєм, Тисою і Савою. На території колишньої Польщі знаходимо роди Корчаків уже в 1288 р. Одна вітна їх роду, споріднена з Ліщинськими, осіла в Лішні над середущим Сяном і прийняла один із кількох варіантів гербу Корчак. Так рід Ліщинських-Корчаків із Лішні був знаний на адміністративних становищах у Польщі в XVI ст. Рід розбродився по всій Галичині.

Книжка видана дбайливо, друк чистий і чіткий, ілюстрації та мапи виразні, на початку книги герб Корчак роду Ліщинських кольорами. Трапилася тільки помилка на ст. 52: переставлено ілюстрації над підпи-

сами. Це можна легко змінити, а книжка залишається цінною змістом й завданням зберегти в пам'яті історію наших родів, що творили колись силу нації, і зовнішнім виглядом. Ілюстрації унаочнюють нашу історію.

Василь Лев

Роман Рахманний. Не словом єдиним; діалог, В-во "Тризуб, Вінніпег, Канада, 1971.

Роман Рахманний. Вогонь і попіл; порив і злам Івана Дзюби, В-во "Він", Монреал, Канада, 1974.

Роман Рахманний — це відомий український журналіст, радіокоментатор і есеїст. Матеріали обидвох книжок були друковані спершу в періодичній пресі, та автор постарався їх видати книжками і зробив їх доступними для ширшого кола читачів, бо питання, порушені в них, ще й далі актуальні і потребують розважань, дискусії української громади.

Для обидвох книжок д-р М. Антонович написав короткі передмови, які впроваджують читача в відповідний настрій, а допомагає їм в тому "Обітниця вільних українських журналістів" взята з доповіді Р. Рахманного на З'їзді українських журналістів Канади й Америки в Торонті 1966 р., якою обидві книжки починаються.

"Не словом єдиним" має короткий пролог, а решта — "Патетичний діалог Дон Кіхота і Гамлета на горі". В пролозі автор пояснює потребу писання діалогу: "Щоб гідно існувати, українець — ...мусить мислити самостійно", — каже він, — а основна проблема, над якою це мислення повинно концентруватися — це "хто ми і чого ми там, де ми

є"?.. Цей діалог — це спроба такого мислення.

В діялозі Дон Кіхот, це "Він", а Гамлет — це "Я". Автор передмови твердить, що "Гамлет — Я" символізує "велику частину середньої або старшої генерації", яка розгубила свій революційний запал на крутих дорогах життєвої мандрівки, а "Дон Кіхот — Він" символізує їхню відшумілу молодість. Можливо. Автор же в кінцевій замітці "Читачам на увагу", висловлює надію, "що нові читачі обмірковують "діалог на горі"... лише як запис розмови двох українців про найпекучіші питання сучасного українства: словом чи зброєю?"

І дійсно, це питання червоною ниткою проходить увесь діалог, але довкола нього автор нагромаджує таку силу інших питань, більше чи менше зв'язаних з головним, викликаних сучасністю чи продовжених ще в минулому, що читач фантично дістає картину далеко ширшу, яка вже відповідає більш основному питанню, поставленому в пролозі.

Ось для прикладу декілька комплексів: Дрібноміщанський стиль життя — носмополітизм — універсалізм — національна визвольна боротьба — хохлацтво; роля еміграції — основна чи допоміжна; можливість реформування УРСР на базі марксизму-ленінізму; — визволення — гідність — матеріальний добробут; український нарід колись і тепер — пристосованство — вигнання хребта — служальне, собаче почуття.

"Гамлет — Я" в діялозі має службову ролю: своїми питаннями чи запереченнями піддавати тільки матеріал своєму противникові для дальшого розвивання тем, для нових зво-

ротів в розмові, для розкривання нових площин. Речником поглядів автора є, безсумніву, “Дон Ніхот — Я”, якому аж дух запирає від численних закидів направо й наліво, від безперестанного кидання громів і блискавиць, від бравурних сконів у часі й просторі.

М. Антонович сугерує у передмові, що Р. Рахманний вживає “непримиренний, агресивний спосіб і стиль” вислову свого героя тільки як засіб для збудження читача. Так чи ні — тут не важне. Важним є те, що читач над книжкою не може заснути, що вона зроджує в нього ряд різного рода почувань, дуже часто контрастних, та завжди з великою емоційною наснагою, що вона його провокує, що вона штовхає його до реакції й до думання. І в тому її вартість.

Друга книжка становить органічну єдність з першою хоч відмінна і формою, і стилем. “Вогонь і попіл” — це збірка 11-ти статей і есеїв, написаних впродовж 6-ти років, від лютого 1968 р. до березня 1974 р.; вони є відгуком на актуальні події, тому їх стиль більш описовий. Але й тут дуже часто проривається патос попереднього твору.

Підзаголовон звучує тему до пориву і зламу Івана Дзюби, але вона далеко ширша, і Дзюба служить для неї тільки найбільш промовистим сучасним прикладом. Повна тема висловлена в “нарисі з приводу появи книги І. Кошелівця” про М. Скрипника. Не випадково назву цього нарису “Вогонь і попіл” взято як назву для цілої збірки. І. Кошелівець “дав українським читачам книгу, — каже автор, — на яку вони ждали довгі роки. Ця книга допоможе їм оберігтися від ілюзій ра-

дянофільства та псевдонаціоналізму. Ці два привиди далі блукають у середовищах української еміграції та в суспільстві України”. Боротьба з тими “двома привидами” в їхніх видозмінах і є основною темою цієї збірки.

В першому есею, “За що стоїмо”, написаному з початком 1968 р., автор виступає проти “тенденційних пояснювань ферменту в Україні”, які “наближають декого аж надто до плектформи марксистів-леніністів, або створюють таке враження серед українського загалу”.

І протиставить він “їхню радянську концепцію України” “концепції Української Народньої Республіки”. В останньому есею “Провал однієї доктрини”, написаному шість років пізніше, він аналізує причини невдачі “доктрини відновленого українського радянства”, в якій згаданий вище фермент найбільш повно виявився. За вихідну бере справу І. Дзюби. “Стійкість І. Дзюби, — твордить він, — підірвали його власні аргументи. Вони ґрунтувалися на чужій фальшивій ідеології та політичній доктрині. Неправдою правди не оборониш. Справедливої справи не зміцненими фальшивими теоріями”. Коло замкнулося. Із заломанням І. Дзюби розвіявся і міраж “радянської концепції”.

Слідкуючи в уяві за оцим колом, мимоволі натрапляємо на цікаву, і, здається, важну деталь. Обговорювана збірка — далеко не все, що за шість років автор написав, вона становить його вибране. Коли так, то постає питання: випадково чи пляново потрапив до збірки есей п. з. “Перемога розсудливості в Києві”?.. А він у збірці дуже важний. Він значно підносить вартість

збірни як документу доби. Він же промовисто вказує на складність сучасного українського політичного життя. Там бо Р. Рахманний, принципіальний антикомуніст і антиімперіаліст, тани спокусився, як він сам признається в доданій до есею нотатці, спробувати "спонусити" київський естаблішмент на розсудливість". Для того він пише про існування тоже "сталінізму" в українському зорганізованому суспільстві за кордоном та вказує на "випадки, що деяких емігрантських журналістів чи діячів засуджують наші екстремісти немов національних зрадників за те тільки, що ті журналісти й діячі відмітили деякі досягнення українського народу в радянській системі або схвалили зустріч емігрантів із земляками з УРСР... Як радянські сталіністи, так і емігрантські екстремісти прагнуть до того самого: до вічної "залізної зависи", яка розділяла б живий організм української нації на два ворожі табори".

Пробував, отже, автор спонусити "київський естаблішмент", та не вишло. І як воно тепер звучить трагічно! І підсувається ще стаття про Шелеста (поміщена чомусь у збірці в англійському оригіналі), де автор атакує Петра Шелеста, тоді ще першого секретаря КПУ, за поновлення репресій в Україні, особливо за масові арешти, в січні 1972 р. Чи не робив того Шелест проти своїх переконань, тільки щоб "спонукати" Москву тримати його далше на київському троні? Автор сам показав, яну велику силу має ілюзія.

Думки... думки... Тут вартість збірни, як невичерпної криці думок, а

також як документу з бурхливих ронів існування української нації.

Обидві книжки мають бібліографію книжок автора і вибране "з есеїв українською мовою" та "з чужомовних статей". В списку чужомовних статей подано назви періодиків, в яких статті друкувалися, а в списку есеїв українською мовою його нема, через те вартість його для читача безперечно обнизилася.

К. В. Славич

Nicholas Wacyk. Ivan Franko: His Thoughts and Struggles. The Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Studies, vol. 38, The English Section, vol. II. New York. Published by ShSS, New York, 1975, 114 pp.

Поширена з нім. оригіналу англomовна праця д-ра Миколи Вацика, що появилася уперше в Відні 1948 р. (як дисертація на ступінь доктора філософії) в Віденському університеті, є новим внеском до франкіяни англ. мовою. Актуальність цього роду студій безсумнівна. Як не дивно, але навіть такий велет української літератури, як Іван Франко, все ще мало відомий англomовному читачеві, здебільша з однієї праці на цю тему, як монографія П. Нанді "Іван Франко — поет Західної України; вибрані поетичні твори", за ред. К. А. Меннінга, Нью Йорк, 1948.

Праця Миколи Вацика дає головно накреслення життя і змагання Івана Франка на тлі розвитку його світогляду, від соціалістичних тенденцій до національного вивершення, але корисна вона й коротким нарисом історично-культурного процесу нашого народу на західноукраїнських землях. Там іде мова про понад 400-річне підневільне буття

під Польщею до 1772 р., про австрійські реформи на полі освіти і про національне відродження західної вітки нашого народу, пов'язане з діяльністю "Руської Трійці", і про вплив Шевченкових ідей, як і про боротьбу за українське шкільництво.

Певне місце визначено в книжці політ.-культурному конфліктові між інспірованим Погодіним москвофільством на галицькому терені й народовецьким рухом, що закінчився перемогою національної ідеї. У те змагання вплетений і перебіг студійного й громадського життя Франка, що починав під авспіціями москвофільського "Академічного кружка", з журналом "Друг", схилився згодом до Драгоманівського типу провінційного соціалізму і, з черги, співпрацював, заради "хліба насущного", в польському соціалістичному "Львівському кур'єрі", поки не вступив на безкомпромісовий шлях національно-державницького світогляду. Автор, щоправда, не відкриває якихсь нових даних з життя, літературної чи політичної діяльності Франка, але інтерпретує їх у світлі своєї провідної теми й інформує речево чужинецького читача. Тут і там подає до відома й факти, на які не завжди звертають увагу наші літературознавці, але які можуть бути цікаві для чужинців, напр., хто був між важливими гімназійними виховниками (І. Верхратський) чи університетськими професорами (В. Ягіч) Івана Франка.

Автор теж слушно заперечує погляди советської критики (І. Басс), начебто Франко, як письменник, багато завдячує російській літературі. За власними Франковими ствердженнями, він більше цинив європейських письменників, ніж росій-

ських. Автор приводить відзиви Франка про німецького поета Конрада Фердинанда Маєра, якого наш поет дуже цинив, писав про нього, перекладав його твори й радив іншим перекладати українською мовою; а що й говорити про значення Шекспіра, Байрона, чи Гете й Гайне у Франковій творчості.

Праця М. Вацика може причинитись до кращого розуміння нашого великого поета й письменника, коли опиниться в університетських бібліотеках і наукових установах.

Роман Нухар

Примітка коректора:

Праця д-ра Вацика англійською мовою замітна ще й тим, що автор застосував у ній чи не вперше в виданнях НТШ майже послідовно англійську транслітерацію українських особових і географічно-топографічних назв, яку свого часу прийняло було американське НТШ, але не дуже його дотримувалось чи, може, й забуло про нього.

На сторінці XIV-XV автор подає правила транслітерації, які він застосував у книжці, і з них видно, що він узяв за основу т. зв. "географічну систему" (англійського й американського географічних товариств), хоч не подав джерела, а слід було згадати, що ті правила основані на цій системі.

Про систему транслітерації взагалі варто було б поговорити докладніше, може, й узгіднити чи установити якусь одну систему, бо поназується, що ми, як завжди, блукаємо і не можемо йти разом однією дорогою. Навіть у самому НТШ нема однієї системи, бо європейське НТШ тримається радше наукової (лінгвістичної) системи, якої як най-

більш міжнародної і ми з канадцями могли б триматися. Нею користується й УВУ в Мюнхені та Український інститут у Гардвардському університеті.

Автор книжки про Франка тримається загально географічної (англо-американської) системи і правильно транслітерує **L'viv, Petro Horban', Rus', Smal'-Stots'kyu, Petlyura, Hrushevs'kyu, Yuriy, Zhuravno, Khotyn' Tsetsora, Nahuyevychi, "Zivvale lystya", "Boryslavs'ki opovidannya", "Naverneny hrishnyk", Hohol', Bodyans'kyu, Mykhaylo** і т. п.

Вийняток автор зробив для Франкового батька Якова, написавши його **Yacob**, зам. **Yakiv**, для назви "Західна Україна", яку назвав **Galicia**, зам. **Halychyna**, для Луки Луцєва, якого написав **Luke Luciw**, зам. **Luka Lutsiv**. Вийняток зробив також для себе і написав себе **Nicholas Wacyk**, зам. **Mykola Vatsyk**. Так само й для "генерального секретаря" НТШ зробив вийняток і не транслітерував його прізвища.

Олександр Фединський. Бібліографічний покажчик української преси поза межами України. Річник VII-IX за 1972-1974 роки. Український Музей-Архів у Клівленді, Огайо, ч. 18, Клівленд, Огайо, 1975. 84 ст., 3.00 дол.

Український Музей-Архів у Клівленді, це, мабуть, єдиний наш музей-бібліотека на північно-американському континенті, який проявляє живу видавничу діяльність, зокрема в ділянці занедбаній в нас бібліографії. Дотепер появилася п'ять випусків бібліографічного покажчика української преси.

Випуск за 1972-1974 роки упорядкований за країнами публікацій. Після ЗСА і Канади всі інші країни йдуть в азбучному порядку за українською назвою даної країни. Всі позиції в довіднику мають продовжну нумерацію. Додатки до періодичних публікацій подані під числом періодика і позначені бунвами української азбуки. В кожній країні є дві абетки, одні для друків кирилических, інші для видань латинкою.

При кожному періодикові подані всі вичерпні інформації: титул, підтитул, місце видання, видавництво, періодичність, річник видання, роки видання, видавець, редактор чи редакційна колегія, передплата, рід друку та адреса редакції й адміністрації. При багатьох періодиках подана теж висота накладу, титули й підтитули в англійській та інших мовах, залежно від країни. Покажчик містить теж індекс усіх видань, при чому ті видання, які почали виходити в 1972-1974 роках або були відновлені, підкреслені товстою лінійкою. Також подано індекс тих видань, що виходили в 1970/71 рр. і перестали виходити. Бібліографія подає теж цілий ряд вичерпних інформацій, напр., розмір періодика, скільки чисел вийшло в даному році тощо.

До бібліографії додана також заголовна сторінка англійською мовою та передмова українською й англійською мовами. В передовій автор аналізує реєстровані періодики за періодичністю публікацій та країни появи. При цьому треба подати, що покажчик дає теж різні одноразові видання, які виходять випадково, з нагоди ювілеїв різних установ, ви-

шкільних таборів молодечих організацій тощо.

Показник реєструє 477 пресових органів, які виходять в 16-ох країнах, в тому теж у сателітних, де живуть українці. На 477 пресових органів занотовано два щоденники, 33 тижневики, 8 двотижневиків, 70 місячників, 30 двомісячників, 6 виходило 5 разів у рік, 55 кварталників, 14 два рази в рік, 27 раз у рік, 205 неперіодичних і 27 одноднівок. В порівнянні з попередніми роками тут бачимо певний спад. В порівнянні з роками 1970/71 видно зменшення на 35 періодиків.

Праця д-ра О. Фединського може бути корисна нашим редакторам, видавцям, хто цікавиться культурним і суспільним життям українців у діаспорі. Вона повинна бути в кожній бібліотеці, бо це доназ нашої культурної живучости на чужині. Шкода лише, що такий цінний довідник друкований фототипним друкарським способом. Українські інституції повинні бути видати цю працю друкарським способом, хоч спосіб видання не знецінює праці, а показує, що укладач і Управа музею навіть у таких невідрадних умовах видають цінні речі. **Р. Верес**

Подольський, М. М. Спорт на Україні, 1960-1964. Змагання, переможці, результати. Вид-во "Здоров'я", Київ, 1966. 329 ст.

Довідник упорядкований поазбучно за родами спорту. В кожному роді спорту подається перегляд республіканських, а опісля всесоюзних змагань. Подається дружини-переможців, а також окремих переможців. В деяких родах спорту подається також міжнародні змагання, в більшості з країнами народної де-

мократії, в інших, як, напр., клясична боротьба, також змагання за чемпіонат світу.

При деяких родах спорту є порівняльні таблиці за кілька років як дружин, так і окремих змагунів-переможців, окремо мужчин і окремо жінок.

В окремих розділах обговорюється юнацький спорт і спорт на селі.

В іншому розділі автор обговорює 16-ті Олімпійські ігрища в Токіо. Він вчислює 38 українських змагунів, які брали участь у тій Олімпіаді і здобули 11 золотих медалів, 10 срібних та 7 бронзових. Разом українські змагуни здобули 120.3 точок, більше ніж Туреччина, Канада, Бельгія, Австрія, Еспанія й Португалія разом.

Позатим в усіх зіставленнях подається загально-советські успіхи, промовчуючи що здобули українці.

У вступній статті обговорюється загально-розвиток спорту в Україні і таблиці загальних українських спортових вислідів.

Довідник добре опрацьований і навіть тими скромними даними про участь українців у міжнародних змаганнях, напевно збудить почуття гордості в українців за своїх спортовців.

Бажаними були б таблиці, що порівнюють українські вислиди з загально-советськими та індекси — іменний, Географічний та інші. Наклад дуже бідний, 2500 прим.

Роман Верес

Гуржій, Іван Александрович і Петренко, Василь Сергієвич. Видатні радянські історики. В-во "Радянська Школа". Київ, 1969. 245 ст. ілюстр.

Цей довідник упорядкований поазбучно за прізвищами авторів. Є тут історики різних етнічних груп СРСР — в основному ті, що працювали хоч частинно за совет-

ської влади. При кожному подане місце уродження й “соцпоходження” замітне, що більшість походить з інтелігентських родин, а лиш деякі з селянського або робітничого середовища. Подають теж перебіг студій, історію праці, публіковані праці, місце, де кожний працював і відзначення.

В довіднику є декілька українських істориків, як Крипякевич, Яворницький, Багалій.

Про Крипякевича сказано, що на його працях у минулому позначався “вплив антинаукових буржуазно-націоналістичних концепцій “школи” Грушевського. В сов. час він, “переборовши старі помилкові погляди, опублікував ряд цінних праць.

Є тут також українські історики, ліквідовані більшовиками, а потім реабілітовані, як Микола Скрипник. Про нього подано цілий хід його урядової кар’єри, але нічого не сказано про його кінець.

При кожному історикові поданий його портрет.

Довідник добре опрацьований. Було б добре, якби при кінці кожної статті була бібліографія його праць. Наклад дуже скромний, 3,500 прим. **Роман Верес**

Чапленко, Наталія. Бібліографія видань жіночої творчості поза межами України. Видання Союзу Українок Америки, Філядельфія, 1974, 53 ст.

Ця публікація — перша і поки що єдина в своєму роді — хоч датована 1974 роком, появилася якраз у Міжнародний Рік Жінки і Рік Української Жінки.

Авторка зібрала всі видання українських жінок-письменниць чи збірні видання, редаговані жінками, які появилися поза межами України — в основному після вибуху другої світової війни. Однаково ж тут є і твори давніших письменниць, як Марко Вовчок або Леся Українка, якщо перевидання їх творів появилися в тому часі поза межами України.

Авторка подає при кожному творі повний бібліографічний опис. Всі публікації поділені за типом, нпр., Поезія, Проза (сюди входять повісті й новели), драма, наука й публіцистика, дитяча література, сценічні картини для дітей подані осібно, збірники жіночих організацій, підручники та посібники, ужиткове мистецтво, куховарські книжки і т. д. Публікації жінок в чужих мовах подані окремо, за мовами. Окремо також подані жіночі переклади з чужих мов. В книжці є також список жіночої преси.

Якщо авторка пише під псевдонімом, а її прізвище відоме, то твір поданий під псевдонімом і в дужках подане правдиве прізвище авторки.

Публікації упорядковані поазбучно за прізвищами чи заголовками, де немає авторки.

Варто було дати тяглу нумерацію всіх публікацій, а в вступі аналізу зібраного матеріалу за часом появи першого видання, за часом публікації, за типами творів тощо.

Це одначе не зменшує вартости видання. **Роман Верес**

Максимчук, Юлія. Каталог українських недержавних марок: До-

повнення ч. 4, 1975. Чикаго, Вид-во "Українська філателістична бібліотека", 1975, 216 ст.

(Бібліографічна записка)

Відомий український бібліограф українських марок випустив у 1975 р. чергове доповнення, ч. 4, до виданого ним ще в Ульмі в 1950 р. "Каталогу українських недержавних марок". Він вже є автором понад 10 видань на цю тему. Не всі недержавні нації можуть похвалитися таким виданням, а ми маємо Ю. Максимчука, ентузіаста української філателії, який вже роками збирає всі появи української філателії й реєструє для історії наш філателістичний дорібок.

Це — ювілейне видання, бо ним відзначається 75-річчя появи української недержавної марки, яку видано 1900 р. у Львові, за Австрії, вартості 2 гелери, яку видав був Народний Комітет Національно-демократичної партії у Львові. Працю ту видано ще в 85-річчя автора, якому слід побажати Многая й Благая Літа.

Крім скорочень та доповнень до попередніх каталогів, праця має 7 розділів та 3 додатки, а радше 4 додатки, 118 сторінок тексту, а решта копії печаток, бльоків, коверт, марок різних товариств й установ, як Пласт, СУМ, СС (Слава Українській Зброї), національних, релігійних та патріотичних ювілеїв, політичних акцій в обороні військових формацій, таких, як: УСС, 1-а Українська Дивізія УНА, УПА, Пласт, ОУН, Підпільна Пошта, Установи та організації, як також франкотипи українських установ. В додатках помі-

щені гербові марки, марки в плат членських вкладок, додаткові марки, наліпки та додатки до попередніх розділів, включно з виданнями інж. Мих. Вінгонева, музею в Клівленді, Капелі Бандуристів та інших наших організацій і установ.

Обкладинку виконав мистець Іван Яців з Канади, а слово від видавництва написав секретар видавництва, теж ентузіаст української філателії, Степан Кікта. Видання надається для нашої молоді, як виховний матеріал, та історичної документації українців у Вільному світі. **Ол. Соколишин**

Деркач, П. М. КОРОТКИЙ СЛОВНИК СИНОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, друге видання, поправлене й доповнене, Науково-дослідче Товариство Української Термінології, Н. Йорк, 1975 р., XI+210 ст.

Ціллю другого, поправленого й доповненого, видання "Короткого словника синонімів української мови" П. М. Деркача, було задовільнити пекучу потребу й дати нашій молодій інтелігенції, як і учням та учителям шкіл українознавства такий словник-довідник, який не тільки допоміг би їм збагатити свій лексичний інвентар, але й ішов би у згоді з правописом і напрямними українських еміграційних виховних інституцій, яким важно зберігати чистоту української мови. До цього слід додати також міркування про потребу для нашої еміграційної молоді засобу, за допомогою якого можна було б усунути труднощі в розумінні невідомих слів, москалізмів та чисто російських лексичних

одиниць, що можуть мати лиш додані українські приростки, закінчення або змінений правописний порядок. Труднощі такого порядку, звичайно, вимагають спеціальних пояснень.

Покликана Науково - дослідним товариством української термінології редакційна колегія з п'яти членів - мовників, редакторів, письменників (при співпраці ширшого кола українських мовників на еміграції), основно перередагувала словник Деркача, достосувавши його до прийнятого на еміграції правопису, на якому оснований словник Голоскевича, перевірила його та внесла в замітки всі слова неукраїнського походження, які були введені в інвентар під впливом російської мови, мабуть, з політичних причин: щоб зовнішньо зблизити українську мову до всесоюзної російської мови. Кожний листок нового 225-ти сторінкового словника з приблизно 12,000 гасловими одиницями документує, часами, десятками виносок, що на числюють близько 1,800 одиниць, масовість змін у лексичний склад української мови в УССР. Деякі зміни вводяться там у нескопний, спритний спосіб, нпр., старі слова

(архаїзми), за визначенням П. Деркача "застарілі". Ці слова російська мова перейняла або з старослов'янської мови із церковного вжитку, або навіть і з староукраїнської мови (але з огляду на те, що теперішня українська літературна мова базується на народній основі, вони вже стали архаїзмами і сьогодні належать до складу слів російської літературної мови. Правда, старі слова ще час від часу вживаються в українській літературній мові, але здебільша в поетичних творах, в риторичних зворотах, в церковних висловах, у давніх назвах часописів, організацій тощо, але в українській нормативній мові їх уживання слід би уникати. На такі слова перевиданий словник звертає особливу увагу.

Потреба словника синонімів дуже відчувається по українських школах та при зустрічі з молоддю, яка виросла поза межами України. Словник синонімів покаже їм багатство української мови, а крім того він вкаже також усій українській громаді на чужині, що треба стояти на сторожі української мови, треба обороняти її чистоту.

Д. Б. Чопик

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ:

Минулого разу при висилці 3-4 числа журналу змішалися через неувважність обидва числа, 1-2 і 3-4, і деякі передплатники одержали вдруге 1-2 число, замість 3-4.

Просимо нам це число звернути, а ми негайно вишлемо ч. 3-4. Числа 1-2 нам бракує до комплектів. Якщо Ви ще не викинули коверти, то напишіть на ній Return to sender і киньте до скриньки, а як коверти немає, то, відсилаючи це

НАДІСЛАНІ КНИЖКИ

Биковський. Лев. З Європи до Америки; (подорожні замітки), 1946-1948. Науково-дослідний інститут Океанічної України. [Вид-ня автора], Денвер, 1975, 135 ст. [машинопис].

Бюлетень. Неперіодичний орган ректорату й деканів УВУ для внутрішнього зв'язку та інформації. Ч. 1, 1975. Український вільний університет, [Мюнхен, 1975], 59 ст.

Wasyk Nicholas. Ivan Franko: His Thoughts and Struggles. Shevchenko Scientific Society, USA, New York, 1975, 114 pp.

Деркач П. М. Короткий словник синонімів української мови. Доопрацювання і відповідальна редакція канд. філологічних наук С. П. Левченка. Друге видання поправлене і доповнене. Вид. Науково-дослідне т-во української термінології, Б-ка термінологічних словників і монографій. Нью Йорк, 1975, 213 ст.

Енциклопедія українознавства. Словникова частина 34, Рункевич - Свидницький. Наукове Т-во ім. Т. Шевченка, В-во "Молоде Життя" [Мюнхен, 1975], ст. 2641-2720.

Життя Лазарка з Тормесу та його щастя і злидні. Розповідь п'ята. З еспанської мови переклав Микола М. Палій. Вид-во Т-ва "Збруч", Відень, 1975, 19 ст.

Index Lectorum. Semestre Aestivum 1975. Universitas Libera Ucrainensis. Monachii MCMLXXV, 60 ст. (м. 8°).

Каталог книжок найбільшої книгозбірні на 1976 рік. В-во "Українська книгарня", Едмонтон [Канада], 1976, 238 ст.

Координатор, — Вісті української Кооперативної Ради Канади [квартирник]. Рік IV, 1975, ч. 1, 20 ст.; ч. 2-3, 24 ст. (м. 8°). Редакція. Б. Гошовський, А. Качор, В. Куций, І. Лещинин, В. Ситник [Адр. 297 College St., Toronto, Ont. Canada, M5T 1S2].

Лаврівська Ірина. Перший козак в Америці; [повість для молоді]. Б-ка "Гомону України" ч. 46. Торонто, 1975, 220 ст. (8°).

Лавріненко Юрій. Василь Каразін, архітект відродження. Матеріяли і думки до 200-ліття з дня народження. 1773-1973. В-во "Сучасність", Мюнхен, 1975, 190 ст.

Ліщинський Лев і Пінковський Нестор. Рід Ліщинських. I. На службі народів (спогади). II. Історія роду Ліщинських (нарис). Зредагував Нестор Пінковський. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український архів, т. XXIII, Комісія регіональних дослідів і публікацій НТШ, Нью Йорк, 1973, 203 ст.

Добисток; [квартальник] літератури, мистецтва й літературознавства, ч. 1, 1975, 16 ст. (м. 8^о). Редактор і видавець Петро Роечко [281 Garden Ave., Toronto, Ont. Canada, M6R 1J4].

Национальнй в о п р о с в СССР; сбор документов. Составитель Роман Купчинський. Общественно - политическая библиотека № (23) 42. Документи № 13. В-во "Сучасність", 1975, 440 ст.

Нижанківський Богдан. Свято на оселі; повість. Вид-во ОУП "Слово", Нью Йорк, 1975, 143 ст.

"Нотатки з мистецтва". Ukrainian Art Digest, ч. 14, 1974, 79 ст.; ч. 15, 1975, 79 ст. Вид-ня ОМУА, Відділ у Філядельфії.

Огієнко Іван. Словник слів у літературній мові не вживаних. Вид. Науково-дослідне т-во української термінології. Б-ка термінологічних словників і монографій, Нью Йорк, 1973, 154 ст.

Олексюк Володимир, До проблем доби обману мудрости; збірка філософічних студій. Вид. УКАО "Обнова", Чикаго, 1975, 183 ст. (8^о).

Пасічник Митро. Дністрові лїлеї; автобіографія в віршах. Видання автора, Філядельфія, 1975, 104 ст.

Радзисевич, Юліян. Лупулові скарби; історичне оповідання. Вид-во "Дніпрова хвиля", Мюнхен, 1975, 288 ст.

Терем 5, грудень, 1975. Проблеми української культури. Наші мистці на чужині. Видає Інститут української культури. Головний редактор Юрій Тис-Крохмалюк, асистент Ліда Тарнавська, Детройт, 1975, 70 ст. (4^о).

Тернопільський Юрій Л. Українська преса з перспективи 150-ліття. Спілка українських журналістів Америки. Видав М. П. Коць, Джерзі Сіті, 1974, 174 ст.

"Василь Чапленко"; збірник з нагоди його 75-річчя. Упорядкував д-р Іван Овечко. Видано заходами прихильників і дружини ювілята, Нью Йорк, 1975, 203 ст. [машинопис].

Чуб Дмитро. Стежками пригод; оповідання, нариси, вірші. В-во "Просвіта", Мелборн, Австралія, 1975, 119 ст.

Фединський Олександр. Бібліографічний покажчик української преси поза межами України. Річник VII-IX за 1972-1974 роки. Український музей-архів у Клівленді, Клівленд, Огайо, ЗСА, 1975, 84 ст. [машинопис].

Janiw, Wolodymyr. Die Lage der Ukrainischen Katholischen Kirche. Verlag Josef Habbel, Regensburg, 1975, 16 pp.

число (1-2), напишіть Book і наліпіть марку за 21 центів (не більше) і вкиньте до скриньки. Згори дякуємо і просимо не забути про це.

Видавництво КИЇВ

Вийшла окремою книжкою в поправленій і доповненій редакції,

БІБЛІОГРАФІЯ ВИДАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ,

яка показує скільки яких книжок з української літератури
появилось на еміграції від 1945 до 1970 р.

Ціна 3.00 дол.

Замовляти в в-ві Київ.

ЗАКЛИК ДО БІБЛІОФІЛІВ

БІБЛІОФІЛИ! Ставайте членами Т-ва Українських Бібліофілів у Філадельфії, яке видає, разом з Бібліологічною комісією НТШ і Українським Товариством Бібліотекарів Америки, книгознавчий журнал **“Українська книга”**, єдиний того рода журнал на всю Україну й еміграцію. Членські обов'язки мінімальні, користі максимальні — за 5.00 річно Ви одержуєте чотири числа журналу **“Українська книга”** і в додатку — знижку на всі видання Товариства й видавництва КИЇВ, а також на деякі інші видання, варті уваги, які будемо оголошувати.

Як хочете придбати собі якусь книжку — звертайтеся до нас. Ми зарібку не шукаємо, але хочемо розвивати бібліофільські традиції. Отже — ставайте членами Т-ва Бібліофілів за шість долярів річно.

Управа Т-ва

